

Krönika

Nobelpriset har delats ut. Men vad blir Årets skandal? Svante Folin har en favorit.

Blå tår och ljusblå drömmar

Trots att DN Kultur frenetiskt drivit tesen att Folkhemmet och Tredje riket varit av samma skrot och korn, torde skandal-toppens okrönte vinnare vara vårdskandalen i Solna. Under veckor förevisades i eviga repriserna samma korridorsskrik, samma blå tår och samma såriga hål. Jakten på de ansvariga var drakonisk – extra riksdagsdebatt, krav på värdighetsgaranti med mera. Som vanligt hade ingen haft en aning om att vanvård kunde förekomma i Sverige.

Det finns ingen ursäkt för att vanvårda gamla och sjuka, vare sig i privat eller kommunal regi, men chockreaktionen hos politiker och ledarskribenter tyder på att vi inte bara har förträngt döden utan även ålderandets miserabla aspekter. Ömkligt berövade själ och oödlighet tycks alla vara överens om att livstråden ska dras ut som ett tuggummi tills den blir så tunn att den ohjälpligt brister. Livets slutskede ska dessutom vara glatt och piggt.

Att våra celler är dödsprogrammerade och att vi köper vår ungdomliga vitalitet till priset av senil skräpighet är ett genetiskt, evolutionärt faktum. Det naturliga urvalet har aldrig intresserat sig för att framställa kärnfriska hundraåringar av

samma anledning som bilindustrin inte producerar bilar som fungerar felfritt under motsvarande tid. Shakespeare visste det. *I Som ni behagar* karakteriserar Jacques den sista människans sju åldrar med följande ord: "Sista scenen, som ändrar detta handlingsrika drama, är andra barn- dommen – med idel glömska, tandlös, synlös, smaklös, värdelös." Fatalismen inför

ålderdomens förfall och dödens obönhörlighet har i olika religiösa och filosofiska skepnader präglat människan från neanderthal till rokokon.

Först under Upplysningen infekterades en handfull intellektuella strebar av ett euforiskt delirium – människans villkor skulle kunna förändras radikalt och utan gränser. Inkarnationen av denna optimism var markis de Condorcet, som i giljotinen skugga fann att "människans möjligheter till fulländning är oändliga". Mer specifikt medicinskt: "Det är rimligt att hoppas att alla återstående sjukdomar kommer att försvinna, när deras yttersta orsaker är klarlagda. Är det i så fall orimligt att förmoda att den dag ska komma, då dödsfall bara inträffar på grund av extraordinära olyckshändelser och att till slut tidsrymden mellan födelse och förfall kommer att sakna varje bestämt mått?"

Denna sköna, nya värld har trots frankensteinska mödor ännu inte materialiserat sig. Alla, som inte har turen att drabbas av massiv hjärn- eller hjärtinfarkt, kommer att dö en mer eller mindre förnedrande och obehaglig död.

När en human narkosläkare nyligen gav en 78-årig kvinna med kallbrand i bukhålan en överdos sömn- och smärtstillande medel, anmäldes han av en kollega och blev omedelbart suspenderad samt hotas av åtal. Hans brott var att förkorta gummans återstående liv som lidande, kemisk kloak några timmar. Medicinalråd framträdde i TV, vridande sina händer, och skenheliga läkare simulerade som vanligt medicinetiskt ångest. Vi får inte leka Gud!

Till saken hör att narkos i sig från början ansågs vara ett synnerligen ogudaktigt påhitt. Vi är ju här för att lida i väntan på bättre tider. Narkosläkaren borde naturligtvis få en medalj och moralablissemanget en spark i ändan. Själva kommer jag att insistera på att bli vårdad av en veterinär när det drar ihop sig.

9 december 1997
SVANTE FOLIN

Det ska fan vara ekonomichef

Kriget om Göteborgs stadsteater är bara ett tecken på att något är fel med svensk teater. Richard P Matthews försöker reda ut vari problemen består.

Finanskrisen på Göteborgs och Malmös teatrar är symptom på en större kultur- och teaterkris som breder ut sig över landet. När jag började undersöka deras ekonomiska svårigheter, väntade jag mig misshushållning med tillgångarna, brist på finansiell stramhet hos teatercheferna samt okunnighet om teatermanagement. Det förekom, men huvudproblemet tycks vara att vi står vid randen av en ny kulturell skyningsstid.

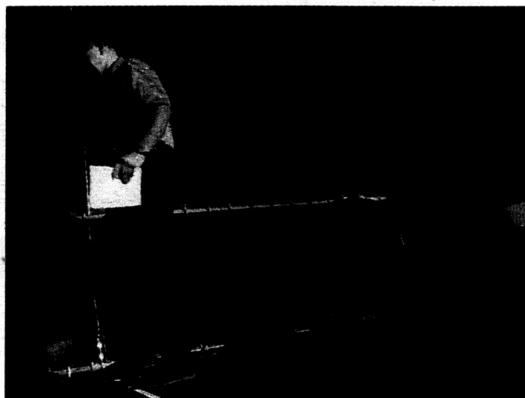
Teaterns kris (1)

Budgetunderskott förekommer vid alla teatrar. Malmö Dramatiska Teater (MDT) redovisade i år ett minus på 4,8 miljoner kronor. Underskottet består från år till år, pendlande mellan 3,5 och 4,8 miljoner kronor. MDT hävdar att det årliga kommunala stödet är 5 miljoner kronor för litet. Det låter enkelt, men kommunen har helt enkelt inte pengarna. Malmö Musikteater (MMT) redovisade i mars 1997 ett underskott på 26 miljoner, vid årsskiftet uppgick det endast till en halv miljon. Den siffran får tillskrivas kassasuccén *Kristina från Duvemåla*, som täckte förlusterna på övriga områden. I juni ändrade sig MMT ånyo, underskottet var nu 16 miljoner. Med de diskrepanserna är det underligt att ingen ifrågasätter kompetensen hos den nya ekonomichefen, som tillträdde vid årets början.

Konsekvent underskott

MMT har konsekvent redovisat underskott. Under 1993 och 1994 uppgick det till sex miljoner och under 1995 till tio. MMT:s lösning är densamma som för MDT, kommunen ska täcka förlusten. Då kommunen ständigt täcker förlusterna, fast den inte har råd, varför skulle teatrar ändra beteende? Gänska måste alla kommuner följa Göteborgs exempel och helt enkelt säga nej. Stadsteatern i Göteborg (STG) får tillskriva sitt underskott, som tvingat teatern att slå igen, kostnaden för den stora ensemblen. Innevarande år får användas till att omstrukturera verksamheten.

Ödd Sörvik, revisor vid Öhrnings, Coopers & Lybrand, reducerade vid ett samtal problemet till sin enklaste form. "Om du inte kan öka dina inkomster, måste du minska dina utgifter." Nå teatrar lägger fram sina budgetar för godkännande måste kommunerna se till de ekonomiska ramarna. Om de ej medger de begärda anslagen, måste teatrar skära ned för att möta de minskade inkomsterna. Kommunerna måste kräva balanserade budgetar innan säsongen startar, baserade på realistiska siffror och med konservativt uppskatade intäkter. Vid dålig publik-

Sista akten. Varje teater är utlämnad åt teaterchefens brister och förtjänster. Chefen för Göteborgs stadsteater Ronny Danielsson fotografierad vid sin avgång i augusti. Foto: JONAS LINDQVIST/PRESSENS BILD

tillströmning måste budgeten omedelbart justeras och utgifter skäras bort.

Teatrar upprättar balansräkning en gång i månaden. Det finns inom den ekonomiska ledningen vid teatrar som skulle vilja se detta utföras dagligen. Bara så skulle man få kontroll över skenande utgifter. Olyckligtvis har de ekonomiansvariga liten auktoritet.

Brist på kompetens

Ledningsstrukturen skapar sina egna problem. Överst sitter teaterchefen. Han eller hon har total autonomi, "är" teatern. Under teaterchefen sitter alla andra inklusive ekonomichefen. I allmänhet saknar personerna på ledningsnivå, inklusive teaterchefen och ekonomichefen, formell kompetens inom teatermanagement. Följaktligen är varje teater helt utlämnad åt teaterchefens brister och förtjänster. Ingen kan säga: "Nej, det här håller inte. Det är för dyrt." Det saknas spärar som garanterar en ansvarsfull ledningsstrategi.

Till exempel beslutar teaterchefen vid MDT, Staffan Valdemar Holm, vilka produktioner som ska genomföras. Lyckligtvis är han kostnadsmedveten och försöker begränsa storleken på sina projekt. Jämfört med andra är de ganska billiga. Å andra sidan försöker han att hålla igång två teatrar, Hipp och Intiman. Genom att stänga Intiman skulle han spara sex miljoner kronor och eliminera underskottet. Han vägrar: "Om Intiman stänger, så slutar jag".

Förlust trots succéer

Lars Rudolffson, teaterchefen för MMT, är inte lika kostnadsmedveten som Holm och hans produktioner är extravaganta spektakel. Han är oförmöggen att se hela bilden och därmed kostnadsutfallet för sina beslut. Å andra sidan har han en enastående förmåga att sätta samman projekt som slår och har satt upp två av Sveriges största kassasuccéer, *Kristina från Duvemåla* med Benny och Björn och *Spelman på taket* med Jan Malmström. Trots succéerna kan han inte föra sin teater till vinst eller ens till ett nollresultat.

Det behövs alltså klara skillje-linjer mellan ekonomiska och konstnärliga ansvarsområden. Ekonomichefen måste ha en fullständig auktoritet över alla ekonomiska frågor. Teaterchefen måste ha absolut auktoritet över konstnärliga frågor. I händelse av skilljaktigheter är de båda ansvariga inför styrelsen. Detta är ingen lätt förändring att genomföra, men om teatern ska överleva är den helt nödvändig.

Sponsorer är företaget med anställda som kan rekryteras som åskådare. Detta är pudelns kärna. Utan publik dör teatern.

Att teatrar vänder sig till sponsorer för att öka sina inkomster är en annan metod att balansera budgeten. Emellertid avfärdade Tomas Bolme, ordförande i Svenska Teaterförbundet, varje form av sponsring. Listan över hans invändningar publicerades i flera svenska tidningar och visar hans okunnighet i ämnet.

Kommersiell TV har existerat i decennier och tittarna har aldrig upplevt att skådespelare har burit logos eller reklamskyltar under spelet. Naturligtvis förekommer annonser i programmen, men det förekommer redan i dag. Det skulle krävas diskreta logos på affischer, men det kräver bidragsgivande organ redan i dag. Vad är alltså skillnaden? Skillnaden är större än ni tror. En sponsor hjälper till att generera publik. Sponsorer är företag med anställda som kan rekryteras som åskådare. Detta är pudelns kärna. Utan publik dör teatern.

Löses dessa problem kan Sverige åter få en sund och blomstrande teatermiljö. Men även om de är symptomatiska för sjukdomen, är de bara marginella jämfört med den största åkommom som teaterkulturen lider av. I nästa artikel tar vi itu med den stora frågan: Varför förlorar den svenska teaterpubliken?

RICHARD P MATTHEWS

Oversättning: Robert Berg.
Andra delen publiceras i morgon.